

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.5.015.31:316.477

Тетяна Єлова

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID ID 0000-0003-0965-7749

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті проаналізовано поняття професійного самовизначення старшокласників та охарактеризовано основні чинники, що впливають на перебіг цього процесу в загальноосвітньому навчальному закладі. Визначено одним із найважливіших напрямів роботи педагогічну діяльність, спрямовану на формування професійного самовизначення старшокласників з урахуванням усіх чинників цього явища: макрочинників, мезочинників і мікрочинників. Перспективами подальших досліджень визначено розробку методики формування навичок самовизначення учнів у виборі професії в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: професійна орієнтація, професійне самовизначення, чинники професійного самовизначення.

Постановка проблеми. Розв'язання проблеми самовизначення підростаючого покоління у професії є одним із найважливіших соціально-педагогічних завдань сучасності. Розвиток технологій та інформаційної сфери суспільства вимагає чіткого поділу спеціалістів поміж галузей господарства й усвідомлення молоддю власного місця та ролі професійного внеску в розвиток людства. Адже від свідомого вибору професійного шляху залежить і подальша самореалізація особистості молодшої людини, її творча й інноваційна діяльність, направлена на вдосконалення існуючого суспільства й держави.

Крім того, однією з проблем самовизначення, особливо старшокласників, є вплив на цю сферу напряму професійної діяльності батьків і сім'ї, рекомендації з боку дорослих щодо перспективності тієї чи іншої галузі та сфери (гуманітарної чи то навпаки природничо-математичного напрямку) і відсутність сформованих якостей, позицій, знань з цього приводу в самої учнівської молоді.

До того ж, важливу роль відіграє історичний розвиток, перехідний період від радянського до постіндустріального суспільства, що ускладнюється застійними застарілими поглядами, коли професійна готовність до тієї чи іншої професії гарантувала наявність певних привілеїв за умови працевлаштування, що не підкріплюються такими гарантіями в умовах сучасної ринкової економіки.

Сучасне суспільство характеризується не лише оптимальними умовами для вираження особистістю своєї індивідуальності й виявлення особистісних якостей. Воно ставить перед людиною жорсткі вимоги:

мобільність, активність, творче мислення, набір компетентностей, що дозволяють обирати оптимальні стратегії у власній діяльності. Особистість повинна бути готовою до конструктивного вирішення проблем, спираючись на наявні знання та продуктивний досвід.

Саме тому, одним із найважливіших напрямів роботи є педагогічна діяльність, спрямована на формування професійного самовизначення старшокласників з урахуванням усіх чинників цього явища.

Аналіз актуальних досліджень. Питання становлення й розвитку молоді взагалі й у професійному плані зокрема знайшли відображення в багатьох українських і зарубіжних дослідженнях у галузі філософії, соціології, соціальної антропології, психології та педагогіки.

У педагогічній науці існує достатня кількість методологічних, теоретичних, прикладних досліджень у галузі професійного самовизначення та професійного становлення молоді. У них розкриваються фундаментальні питання професійної підготовки (К. Альбуханова-Славська, Ю. Алферова, С. Батищев, Г. Костюк, В. Моляко) та сутнісні характеристики професійного самовизначення (Л. Виготський, А. Леонтьєв, К. Платонов, та ін.), висвітлюються питання впливу вікових особливостей на процес професійного самовизначення (Л. Божович, Я. Коломінський, І. Кон, А. Мудрик та ін.), обґрунтовуються педагогічні умови професійного самовизначення (Д. Закатнов, В. Мадзігон, Є. Павлютенков, А. Сазонов, В. Сидоренко, В. Симоненко, М. Тименко, Б. Федоришин, С. Чистякова).

Питанню підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів присвятили свої праці М. Архипова, Л. Завацька, Л. Кухарева та ін.

Однак, незважаючи на таке широке представлення питань профорієнтації особистості, на нашу думку, у педагогічній науці недостатньо матеріалу для повноцінного забезпечення процесу професійного самовизначення старшокласників, не визначено компоненти цього процесу, чинники й умови його становлення.

Мета статті – проаналізувати поняття професійного самовизначення старшокласників і визначити основні чинники, що впливають на перебіг цього процесу в загальноосвітньому навчальному закладі.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми, що дозволяють визначити поняття професійного самовизначення й основні чинники становлення цього явища в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Для того, аби відповідати вимогам часу й суспільства, особистість у процесі навчання повинна не лише отримати фундаментальні знання, а й сформувати в собі потребу до самовдосконалення, самоосвіти, оволодіння компетентностями протягом

усього періоду життєвої активності. Таким чином, особистість стає активним суб'єктом особистісного росту й розвитку.

Такий підхід зумовлює потребу в показнику, що характеризує процес професійного розвитку, формування готовності до професійної діяльності в майбутньому. Розв'язання цієї проблеми дослідники пов'язують із професійним самовизначенням – пріоритетним напрямом освітньої політики.

Особистісне самовизначення як базовий елемент процесу формування й розвитку особистості створює систему значимих орієнтацій на досягнення необхідного рівня в структурі соціальних відносин. У широкому сенсі особистісне самовизначення є детермінантою соціального. Соціальне самовизначення як результат засвоєння соціальних ролей постає основою для професійного самовизначення. У ході цього процесу виробляються вимоги до певної галузі професійної діяльності, розвивається професійна суб'єктна позиція, формується професійна ідентичність.

Відповідно, професійне самовизначення – це складний динамічний процес формування суб'єктом особистісно значимої системи базових ставлень до професійної діяльності. Насамперед, самовизначення у професії передбачає знаходження особистісного сенсу в обраній професії, можливість самореалізації у професійній діяльності інтелектуальних, духовних і фізичних можливостей. Особливе місце в цьому процесі займає формування адекватних кар'єрних планів і професійних намірів на основі реалістичного образу «Я-професіонал».

Професійне самовизначення – довготривалий процес узгодження особистісних і соціальних потреб протягом усього життя.

Крім того, поняття «професійне самовизначення» тісно пов'язане з поняттям «професійної соціалізації» – певний рівень соціально-професійної ідентичності, що означає ототожнення себе індивідом як представника певної професії.

Професійне самовизначення є важливим фактором соціалізації та самореалізації особистості не лише в певній професійній галузі. Щодо цього питання важливим також є процес вбудовування в культуру суспільства загалом, засвоєння соціального досвіду (ціннісні орієнтації, традиції, моральні норми й моделі поведінки тощо).

Головне протиріччя процесу професійного самовизначення полягає в тому, що цей процес є двостороннім і включає об'єктивний та суб'єктивний вимір. У зв'язку з цим професійне самовизначення можна визначити як соціокультурний процес, що реалізується через систему індивідуальних виборів, зумовлених соціальними чинниками, з одного боку, та особистісною суб'єктивністю – з іншого. Інтеграція індивіда в соціально-професійну структуру суспільства передбачає вирішення названих суперечностей.

Професійне самовизначення є результатом профорієнтаційної роботи як спеціально організованого супроводу.

Обрання професійного шляху, що здійснюється людиною в результаті аналізу внутрішніх ресурсів і шляхом співвіднесення їх із вимогами професії, є основою самоствердження особистості в суспільстві та, водночас, одним із найголовніших рішень у житті. Отже, можна зробити висновок про двоаспектність цього процесу: з одного боку це явище передбачає наявність суб'єкта вибору, тобто того, хто обирає, та об'єкта, на який спрямований вибір.

Це соціокультурне явище ускладнюється й тим, що процес вибору професії в цілому та професійне самовизначення зокрема – не одномоментний акт, а передбачає декілька етапів. До того ж, тривалість цих періодів залежить від зовнішніх умов та індивідуальних особливостей суб'єкта професійного самовизначення.

Численні психолого-педагогічні дослідження підтверджують тезу, що самовизначення – процес, що охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до виходу з безпосередньої професійної діяльності.

Виникнення професійного самовизначення охоплює етап навчання у старшій школі, проте йому теж передують декілька процесів. Таким чином, професійне самовизначення пронизує весь життєвий шлях особистості.

Вартим уваги є психологічний підхід науковців, за якого чинники професійного самовизначення поділяють на такі групи:

1) Соціально-економічні:

- різноманітність професій;
- перспективи видозміни професій та їх розвитку;
- способи й засоби виробництва;
- потреба суспільства у фахівцях певної галузі;
- престижність професії;
- матеріальні й моральні стимули праці.

2) Соціально-психологічні:

- соціальне оточення;
- мотиви вибору професії.

3) Психологічні:

- інтереси й нахили особистості;
- загальні та спеціальні здібності;
- рівень інтелектуального розвитку;
- самооцінка й рівень домагань;
- особливості психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення).

4) Психофізіологічні:

- стан здоров'я;
- особливості нервової системи;
- особливості темпераменту.

У виділенні чинників професійного самовизначення найзагальнішим є підхід Є. Климова, який виділяє восьмикутник у спрямуваннях впливу на становлення професійного вибору в тому числі учнів старших класів:

1) урахування позиції членів сім'ї та родини. Важливість розв'язання даної проблеми обумовлюється тим, що відсутність єдності у поглядах на обрання професії може призвести до не сформованості професійних намірів старшокласника. Вчені виділяють три основні моделі батьківської позиції стосовно професійного спрямування діяльності дітей:

– члени родини згодні з вибором дитини та сприяють реалізації її вподобань;

– сім'я не бере участі у професійному самовизначенні дитини, тим самим забезпечуючи абсолютну свободу вибору. Такий підхід, на жаль, свідчить про повне нехтування та байдужість до долі дитини;

– батьки не схвалюють вибору дитини, обґрунтовуючи це невідповідністю професії інтересам старших членів родини та недостатністю життєвого досвіду для прийняття таких рішень.

2) урахування позиції однолітків і друзів. Характеристика підліткового віку включає в себе вагомий вплив оточення, у якому визначне значення мають дружні стосунки, що здебільшого є більш цінними, ніж сімейні відносини. Іноді такий вплив приносить неочікуваний результат, коли людина продовжує професійну підготовку не дивлячись на відсутність особистісних вподобань лише за спільністю поглядів, ідей і цінностей, які об'єднують колектив ровесників.

3) урахування позиції шкільного педагогічного колективу. За вмілої організації педагогічного супроводу професійного становлення особистості, базовою складовою якого є професійне самовизначення, будь-який учень здатен визначитися з навчальними предметами, легкими для засвоєння, профілюючою діяльністю, напрямом, у якому спрямувати навчальні досягнення й самореалізацію. Учитель виявляється своєрідним путівником, наставником у підготовці учнів до майбутньої реальності. Априорі він не зможе підготувати заздалегідь до всіх варіантів розвитку подій і до розв'язання всіх професійних проблем у майбутньому. Проте основне завдання педагога полягає у формуванні певних свідомих установок, що в подальшому можуть бути корисними у процесі вирішення професійних задач без відчутних негативних наслідків і шкоди для особистості. Крім того, педагог певною мірою може виступати керівником професійного самовизначення, здійснюючи управління впливом інших чинників.

4) вплив особистісних професійних життєвих планів. Важливість цього фактору вчені обґрунтовують тим, що в більшості випадків результат, отриманий у процесі навчання / професійної підготовки, не відповідає очікуваним прогнозам або планам, не дивлячись на значні задатки та здібності особистості в окресленій професійній галузі. З іншого боку, нереалізованість

життєвих планів і розчарування в обраній професії може зумовлюватись втратою престижності, низькою матеріальною винагородою тощо.

5) наявність здібностей. Важливість цього чинника підтверджується тим, що учень може досягти відчутних результатів, розвиваючи свої задатки до вагомих досягнень. При чому, цей фактор стосується не лише навчальної діяльності, а й інших її видів. Особливу роль у врахуванні цього чинника відіграє вчасна діагностика наявних здібностей і розкриття потенційних здатностей, можливостей і ресурсів особистості.

б) рівень домагань стосовно суспільного визнання проголошується психологічною наукою другою ланкою у структурі самосвідомості, що на рівні з усвідомленням себе, свого імені й тіла, дозволяє ідентифікувати себе серед оточуючих. Саме тому, надзвичайно важливо, щоб особистість могла розвиватися в обраній професійній галузі, проявляти свою унікальність, таким чином заслуговуючи суспільне та громадське визнання й повагу. Невірно обрана діяльність може призвести до деривації реалізації домагань на визнання, що тягне за собою фрустрацію, емоційне перенапруження та формування негативних утворень.

7) інформованість про певну професійну діяльність. Під час обрання того чи іншого напряму необхідно ретельно перевірити відомості щодо професії. Така процедура є необхідною для уникнення упереджень і викривленого уявлення, попередження отримання односторонньої або неповної інформації.

8) нахили, задатки й інтереси, що виступають підкріпленням і базою для професійних здібностей [8].

Як бачимо, більшість із названих чинників зумовлюються внутрішнім станом особистості, рівнем розвитку її якостей, здібностей, уявлень і вподобань. І лише три з них можна напряму пов'язати з агентами соціалізації – сім'єю, педагогічним колективом і групою ровесників.

Варто також відмітити, що, як і в процесі соціалізації, усі чинники професійного самовизначення можна умовно поділити на групи:

1) макрочинники – до них, на нашу думку, слід віднести суспільні та громадські уявлення про професії, процеси професійного самовизначення й самореалізації. У формуванні такого уявлення немалу роль відведено державі, як апарату, який визначає норми й вимоги до професійної діяльності в цілому та її видів зокрема. Саме стан розвитку суспільства диктує підвищення або зниження престижності певної професії, вимоги до фахівців і професіоналів у різних галузях.

2) мезочинники – серед яких легко виділити вплив оточуючого, зокрема й освітнього середовища, у якому можна виділити такі фактори, як сім'я, родина, колектив учнівський і позанавчальний, а також і педагогічний вплив учителів, кураторів, вихователів, керівників тощо.

3) мікрочинники – у їх окрему групу складаються якості, інтереси та здібності самої особистості, психічні процеси, сформованість ідеалів, поглядів, переконань, тобто основні базові ресурси, можливості й задатки, що становлять професійний потенціал старшокласника.

Отже, головною метою професійного самовизначення особистості є поступово сформувати внутрішню готовність самостійно та свідомо планувати, коригувати й реалізувати перспективи власного розвитку (професійного, життєвого й особистісного).

У цьому процесі необхідно передусім визначити стратегію руху трьома основними шляхами. Насамперед, необхідно визначити власні професійні інтереси та схильності; по-друге – оцінити власні професійно важливі якості, тобто свої можливості та стан здоров'я; і, нарешті, визначити, які професії користуються популярністю на ринку праці, які з них перспективні, з яких необхідні фахівці, тобто проаналізувати потреби суспільства.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, актуальність вивчення проблеми самовизначення старшокласників у процесі обрання ними професії зумовлена декількома обставинами, пов'язаними з розробкою педагогічного підходу до вивчення цього процесу й тими чинниками, які впливають на це явище в сучасному суспільстві.

Професійне самовизначення – це процес формування суб'єктного ставлення до професійної діяльності та спосіб самореалізації, кар'єрне планування як результат узгодження власне особистісних і соціально-професійних потреб суспільства.

Реформування системи освіти, зростання можливостей суспільного споживання, підвищення ризиків, пов'язаних із нестабільністю ринку праці й економічної сфери ускладнюють вибір життєвого шляху для молоді. Відсутність необхідної підтримки з боку старшого покоління, освітніх інститутів, бізнесу й держави під час обрання професії загострюють проблему самовизначення старшокласників.

Не дивлячись на певні позитивні результати, профорієнтація в сучасних умовах не досягає своєї головної мети – формування в учнів професійного самовизначення, що відповідає індивідуальним особливостям кожної особистості й кадровим запитам суспільства.

Перспективами подальших досліджень є розробка методики формування навичок самовизначення учнів у виборі професії в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітковська О. І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації / О. І. Вітковська ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. : Науковий світ, 2001. – 92 с.
2. Джура О.Д. Освіта в системі факторів професійного самовизначення особистості : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Джура Олександр Дмитрович ; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2004. – 17 с.

3. Євстаф'єва К. О. Самооцінка студентів педучилища як фактор професійного самовизначення : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Євстаф'єва Катерина Олександрівна ; Український держ. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1997. – 21 с.

4. Кавецький В. Є. Підготовка учнів загальноосвітніх шкіл до професійного самовизначення в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Кавецький Віктор Євгенович ; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2000. – 20 с.

5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М. : Академия, 2004. – 304 с.

6. Массанов А. В. Психологічні бар'єри в професійному самовизначенні особистості : монографія / А. В. Массанов ; Півден. наук. центр АПН України. – О. : М. П. Черкасов, 2010. – 371 с.

7. Туляев В. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до професійного самовизначення у спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах художнього профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Туляев Володимир Володимирович ; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2008. – 18 с.

8. Expertise, Competence and Reflection in the Rhetoric of Professional Development [Електронний ресурс] / Richard Edwards and Katherine Nicoll // British Educational Research Journal. – 2006. – Vol. 32, No. 1 (Feb.). – P. 115 – 131. – Режим доступу :

<http://www.jstor.org/stable/30032661>

9. Models of Personal Development Planning: Practice and Processes [Електронний ресурс] / Sue Clegg and Sally Bradley // British Educational Research Journal. – 2006. – Vol. 32, No. 1 (Feb.). – P. 57-76. – Режим доступу :

<http://www.jstor.org/stable/30032658>

10. The Design of a Career Oriented Human Resource System [Електронний ресурс] / Mary Ann von Glinow, Michael J. Driver, Kenneth Brousseau and J. Bruce Prince // The Academy of Management Review. – 1983. – Vol. 8, No. 1 (Jan.). – P. 23 – 32. – Режим доступу :

<http://www.jstor.org/stable/257164>.

REFERENCES

1. Vitkovs'ka, O. I. (2001) Profesiynne samovyznachennya osobystosti i praktychni aspekty profesiynoyi konsul'tatsiyi [The professional self-determination of personality and practical aspects of professional consultation]; In-t pedahohiky i psykhohiyi prof. osvity APN Ukrayiny. K. : Naukovyy svit, p. 92. (In Ukrainian)

2. Dzhura, O. D. (2004) Osvita v systemi faktoriv profesiynoho samovyznachennya osobystosti : avtoref. dys... kand. filoz. nauk: 09.00.03 [Education in the system of factors of professional self-determination of personality]; In-t vyshch. osvity APN Ukrayiny. K., p. 17. (In Ukrainian)

3. Yevstaf'yeva, K.O. (1997) Samoostinka studentiv peduchylyshcha yak faktor profesiynoho samovyznachennya [Self-esteem of the students of pedagogical collage as the factor of professional self-determination]: avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07; Ukrayins'kyy derzh. pedahohichnyy un-t im. M.P.Drahomanova. K., p. 21. (In Ukrainian)

4. Kavets'kyy, V.Ye. (2000) Pidhotovka uchniv zahal'noosvitnikh shkil do profesiynoho samovyznachennya v suchasnykh umovakh : avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.07 [The preparation of the students of general schools for the professional self-determination in the modern conditions] ; Ternopil's'kyy derzh. pedahohichnyy un-t im. Volodymyra Hnatyuka. T., p. 20. (In Ukrainian)

5. Klymov, E. A. (2004) Psykhohyya professyonal'noho samoopredelenyya [The psychology of professional self-determination] M.: Akademyya, p. 304. (In Russian)

6. Massanov, A. V. (2010) *Psikhologichni bar'yery v profesiynomu samovyznachenni osobystosti: monohrafiya* [Psychological barriers in the professional self-determination of the personality] ; Pivden. nauk. tsestr APN Ukrayiny. O. : M. P. Cherkasov, p. 371. (In Ukrainian)

7. Tulyayev, V. V. (2008) *Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy pidhotovky starshoklasnykiv do profesiynoho samovyznachennya u spetsializovanykh zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh khudozhn'oho profilyu : avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.07* [The organizational pedagogical conditions of preparation of high school students to the professional self-determination in the specialized general educational institutions with artistic profile] ; In-t probl. vykhovannya APN Ukrayiny. – K., p. 18.

8. Expertise, Competence and Reflection in the Rhetoric of Professional Development // Richard Edwards and Katherine Nicoll // *British Educational Research Journal*. Vol. 32, No. 1 (Feb., 2006), pp. 115 – 131. Published by: Taylor & Francis, Ltd. Article Stable. Available from: <http://www.jstor.org/stable/30032661>

9. Models of Personal Development Planning: Practice and Processes // Sue Clegg and Sally Bradley // *British Educational Research Journal*. Vol. 32, No. 1 (Feb., 2006), pp. 57-76. Published by: Taylor & Francis, Ltd. Article Stable. Available from: <http://www.jstor.org/stable/30032658>

10. The Design of a Career Oriented Human Resource System // Mary Ann von Glinow, Michael J. Driver, Kenneth Brousseau and J. Bruce Prince // *The Academy of Management Review*. Vol. 8, No. 1 (Jan., 1983), pp. 23 – 32. Published by: Academy of Management. Article Stable. Available from: <http://www.jstor.org/stable/257164>.

РЕЗЮМЕ

Елова Татьяна. Факторы профессионального самоопределения старшеклассников.

В статье проанализировано понятие профессионального самоопределения старшеклассников и охарактеризованы основные факторы, которые влияют на ход этого процесса в общеобразовательном учебном заведении. Определено одним из важнейших направлений работы педагогическую деятельность, направленную на формирование профессионального самоопределения старшеклассников с учетом всех факторов этого явления: макрофакторов, мезофакторов и микрофакторов. Перспективой дальнейших исследований определена разработка методики формирования навыков самоопределения учащихся в выборе профессии в условиях современного общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профессиональное самоопределение, факторы профессионального самоопределения.

SUMMARY

Yelova Tatiana. The factors of professional self-determination of high school students.

The concept of professional self-determination of high school students is analyzed in the article. And the main factors of this process in the general educational institution are characterized here. Solving the problem of self-determination of younger generation in their profession is the one of the most important social-pedagogical tasks of modern society. The development of technology and informative spheres of society demand the clear separating of specialists between branches of the economy and the awareness of youth their place and role of the professional contribution in the development of people. The further self-realization, creative and innovative activities, which are directed on the improvement of existing society and the state, depend on the conscious choice of professional way.

Despite some positive results the professional guidance doesn't achieve its main goal in modern conditions – formation the self-determination of students, which corresponds to individual needs of every personality and staffing needs of society.

The main methods of the research in this article are the theoretical analysis of philosophical and psychological and pedagogical literature of studied problem, which help to define the concept of the professional self-determination and the general factors of incipience of this phenomenon in the educational process of general educational institution.

The professional self-determination is the long term process of harmonization of personal and social needs during all life.

Besides, the concept of the professional self-determination is closely related with concept of the professional socialization, which means the certain level of social professional identity. It is meant the identification of oneself as the representative of the certain profession. The main contradiction in the process of the professional self-determination is that this process is bilateral and consist the objective and subjective dimension.

The pedagogical activity, which is aimed at shaping of the professional self-determination of high school students, is defined as one of the most important area of work. There is also defined the main groups of factors of this process: macrofactors, middlefactors and microfactors.

The main prospective ways of further investigation are the designing of methods of forming of skills of self-determination of students in the choice of the profession in the conditions of modern general educational institution.

Key words: *professional orientation, profession self-determination, factors of profession self-determination.*

УДК 372.851.

Володимир Іваній

ORCID ID 0000-0002-6578-1480

Анна Муха

ORCID ID 0000-0002-8636-0792

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ З ПІДПРИЄМНИЦЬКИМ ТЛОМ

У статті розглянуто питання формування ключових компетентностей учнів основної школи на уроках фізики з підприємницьким тлом. Розкрито сутність проектування і реалізації уроків фізики з підприємницьким тлом, описано види та характеристики ключових компетентностей учнів, задіяних у виконанні завдань зазначених уроків (уміння вчитися, компетентність з інформаційних-комунікативних технологій, загальнокультурна, соціальна, громадянська, підприємницька, здоров'язберезувальна). Показано, що застосування в шкільній практиці уроків фізики з підприємницьким тлом для формування ключових компетентностей учнів основної школи є доцільним.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, ключові компетентності, уроки фізики з підприємницьким тлом, учні основної школи.*

Постановка проблеми. Дослідження тенденцій сучасного розвитку освіти свідчить про широкомасштабне впровадження в педагогічну практику різних країн компетентнісно-орієнтованої освіти, яка сприяє формуванню в учнів життєво-важливих (ключових) компетентностей. Сьогодні компетентнісний підхід у навчанні не лише сприяє модернізації змісту освіти, а й доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів,